

STICHTING VAN DER LEEUW-LEZING

JAARVERSLAG 2021

Stichting Van der Leeuw-lezing

c/o Postbus 1260

9701 BG Groningen

www.vanderleeuwlezing.nl

Bestuur

Dr. E.M. Rovers, voorzitter

Mr. M.G. van Sebille, Universitair Medisch Centrum Groningen, secretaris

Drs. C.F. Vogelzang, penningmeester

Drs. J.H. Wolters, Stichting Martinikerk Groningen, lid

Drs. C. Buur, de Volkskrant, lid

Drs. H.L. Hofstra, Hanzehogeschool Groningen, lid

MA. J.M.J. O'Connell, Rijksuniversiteit Groningen, lid

Drs. J. Schrikkema, Provincie Groningen, lid

Drs. M.J. Zwaving, gemeente Groningen, lid

Commissie van Aanbeveling

Ir. P. Klok, hoofdredacteur van de Volkskrant

Mr. drs. F.J. Paas, commissaris van de Koning in de provincie Groningen

Dr. J.H. de Ruiters, Hanzehogeschool Groningen

Mr. K.F. Schuiling, burgemeester van Groningen

Prof. Dr. C. Wijmenga, rector magnificus van de Rijksuniversiteit Groningen

Prof. Dr. A.G.J. van der Zee voorzitter van de Raad van Bestuur UMCG

Sprekers

- 1983: Barbara W. Tuchman en Bart Tromp
- 1984: Leszek Kolakowski en Jan Sperna Weiland
- 1985: Peter Gay en Hella S. Haasse
- 1986: Iris Murdoch en Joop Doorman
- 1987: Amos Oz en Joop den Uyl
- 1988: Ralf Dahrendorf en André Köbben
- 1989: Simon Schama en Ernst H. Kossmann
- 1990: György Konrád en Hans van Mierlo
- 1991: Eduardo Galeano en Aad Nuis
- 1992: Hans Magnus Enzensberger en Cees Nooteboom
- 1993: Ian Buruma en Rudy Kousbroek
- 1994: André Brink en Adriaan van Dis
- 1995: Carlos Fuentes en Rudolf van Zantwijk
- 1996: Ismail Kadare en Kees Fens
- 1997: Ben Okri, Lolle Nauta en Anil Ramdas
- 1998: Jonathan I. Israel en Nelleke Noordervliet
- 1999: Annie Proulx en Jan Donkers
- 2000: Daniel Cohn-Bendit en Stephan Sanders
- 2001: Isabel Allende en Barber van de Pol
- 2002: Ian McEwan en Douwe Draaisma
- 2003: Tom Lanoye en Marjolijn Februari
- 2004: Noreena Hertz en Luuk van Middelaar
- 2005: Amitav Ghosh en Tijs Goldschmidt
- 2006: Antjie Krog en Lieve Joris
- 2007: Seymour M. Hersh, Joris Luyendijk en Kader Abdolah
- 2008: Karen Armstrong en Abdelkader Benali
- 2009: Alain de Botton en Willem Vermeend

- 2010: Ilija Trojanow en Arnon Grunberg
- 2011: Joshua Foer en Robbert Dijkgraaf
- 2012: Philipp Blom en Geert Mak
- 2013: Guy Verhofstadt en Sheila Sitalsing
- 2014: Tomáš Sedláček en Barbara Baarsma
- 2015: Russell Shorto en Hans Renner
- 2016: Daniel Kehlmann en Sunny Bergman
- 2017: David Van Reybrouck, Marcia Luyten en Freek de Jonge
- 2018: Hilary Mantel en Annejet van der Zijl
- 2019: Rachel Cusk en Anna Enquist
- 2020: Marion Bloem en Daan Roovers
- 2021: Stefan Hertmans en Emma Lesuis

1 Inleiding

Aan

- de besturen van de organisaties die deelnemen aan de Stichting Van der Leeuw lezing,
- boekhandel Van der Velde,
- de leden van de Commissie van Aanbeveling
wordt hierbij het negenendertigste jaarverslag van de Stichting Van der Leeuw-lezing voorgelegd.

In dit verslag geeft het bestuur van Stichting Van der Leeuw-lezing inzicht in de voorbereiding en het verloop van de lezing die op vrijdag 19 november 2021 werd uitgesproken door Stefan Hertmans, gevolgd door een co-referaat van Emma Lesuis.

Het financieel jaarverslag is door het bestuur van de stichting besproken op 19 april 2022, het jaarverslag is per mail geaccordeerd op 1 juni 2022.

2 Bestuur en Commissie van Aanbeveling

De Stichting Van der Leeuw-lezing, genoemd naar de Groninger theoloog Professor Dr. Gerardus van der Leeuw (1890-1950), werd opgericht op 22 april 1983. De voornaamste doelstellingen van de stichting, vastgelegd in de akte van oprichting, zijn:

- het wijzen op en het stimuleren van de mogelijkheden van cultureel gebruik van de Groninger Martinikerk;
- het bevorderen van het culturele leven in de stad en de provincie Groningen;
- het uitwisselen van culturele en wetenschappelijke contacten met andere delen van Nederland;
- het vestigen van de aandacht op de kwaliteiten en de mogelijkheden van Groningen als centrum van het Noorden.

Het middel om aan de verwezenlijking van deze doeleinden bij te dragen is het organiseren van de Van der Leeuw-lezing.

Bij de oprichting traden vijf instellingen tot de stichting toe: de provincie Groningen, de gemeente Groningen, de Rijksuniversiteit Groningen, de Stichting Martinikerk Groningen en de Volkskrant. Met ingang van de dertigste Van der Leeuw-lezing trad de Hanzehogeschool Groningen toe als lid. In 2015 tenslotte, trad het Universitair Medisch Centrum Groningen toe.

De huidige zeven instellingen hebben elk één vertegenwoordig(st)er in het stichtingsbestuur; daarnaast kunnen mensen op persoonlijke titel deel uitmaken van het bestuur. Vanaf 2015 telde het stichtingsbestuur negen leden.

De eerste 25 edities van de lezing verliepen onder voorzitterschap van Anton Brand. In 2008 trad Douwe Draaisma aan als voorzitter. Het voorzitterschap werd bij aanvang van de voorbereidingen van de 37ste editie in januari 2019 overgedragen aan Eva Rovers.

In 2021 nam het bestuur afscheid van Doeko Bosscher als afgevaardigde van de Stichting Martinikerk; zijn functie werd per 1 januari 2021 overgenomen door Jaap Wolters.

Naast het stichtingsbestuur, dat verantwoordelijk is voor de organisatie van de lezing, kent de Stichting Van der Leeuw-lezing een Commissie van Aanbeveling. In deze commissie is elk van de instellingen die aan de stichting deelnemen met één lid vertegenwoordigd. De samenstelling van de Commissie van Aanbeveling is in 2021 ongewijzigd gebleven.

3 Organisatie

Hoewel het jaar 2021 opnieuw in het teken stond van covid-19, heeft de Van der Leeuw-lezing – met veel geluk – dit jaar toch kunnen plaatsvinden; een paar dagen na de lezing werd een nieuwe lockdown afgekondigd.

Omdat de coronamaatregelen door het jaar heen veranderden en het moeilijk te voorspellen was welke maatregelen ten tijde van de lezing zouden gelden, heeft het bestuur in de voorbereiding rekening gehouden met verschillende scenario's. Uiteindelijk kon de lezing met enkele aanpassingen doorgang vinden: het aantal bezoekers was tot 450 personen beperkt, en om verspreiding van het virus tegen te gaan was er geen koffiepauze, borrel of signeersessie.

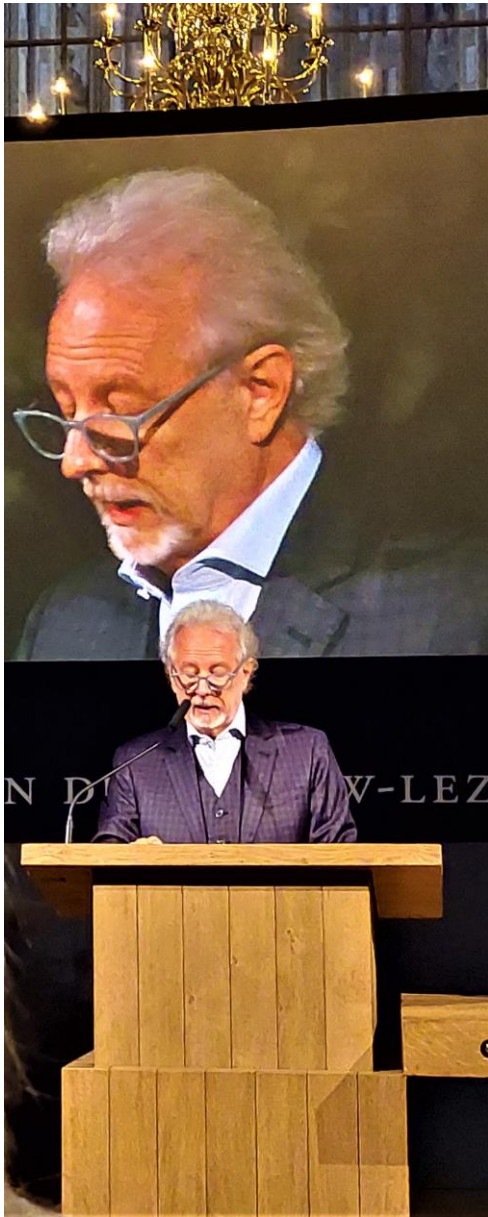
Zowel bestuur als gasten waren echter heel gelukkig dat de lezing kon doorgaan en er weer publiek in de Martinikerk aanwezig was. Om ondanks het beperkte aantal plaatsen toch zoveel mogelijk mensen een kans te geven de Van der Leeuw-lezing te volgen, was er opnieuw een livestream beschikbaar. 584 Mensen hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de lezing live of later online te bekijken.

Hoewel het programma door de maatregelen wat korter was dan gebruikelijk (van 16:30 tot 18:00 in plaats van tot 18:30), bleek de opzet goed te werken en gewaardeerd te worden door de aanwezigen.

De organisatie van het programma en de voorbereiding van het protocol in de kerk werden opnieuw uitstekend verzorgd door Jitty Jaarsma van het gelijknamige congresbureau te Eelde. Het bestuur is haar zeer dankbaar voor de creativiteit en wendbaarheid waarmee zij bij steeds wijzigende coronamaatregelen de lezing heeft georganiseerd.

Vermelding verdient ook de bijzondere inzet van het Studium Generale ten behoeve van de publiciteit en communicatie omtrent de lezing, en voor het organiseren van een professionele livestream in samenwerking met BANO.

4 Van der Leeuw-lezing 2022: Van wie is de verbeelding?

De negenendertigste Van der Leeuwlezing werd op vrijdag 19 november 2021 uitgesproken door de Belgische schrijver, dichter, en essayist Stefan Hertmans (1951).

De internationaal gevierde Hertmans schreef onder meer *Oorlog en Terpentijn* (2013), waarin hij door de ogen van frontsoldaten de Eerste Wereldoorlog beschreef. In de historische roman 'De bekeerlinge' trad hij in de voetsporen van een Middeleeuwse jonkvrouw en voor het theaterstuk 'Antigone in Molenbeek' kroop hij in het hart van iemand die helemaal alleen is komen te staan: de zus van een zelfmoordterrorist. Vorig jaar verscheen *De opgang*, waarin hij de binnenwereld probeert te ontrafelen van een SS'er die het Gentse huis bewoonde dat Hertmans in de jaren '70 had gekocht.

Het werk van Stefan Hertmans is in tientallen talen vertaald en vele malen bekroond. Hij ontving onder meer de Multatuliprijs, De Arkprijs

van het Vrije Woord, de Inktaap en de AKO Literatuurprijs voor *Oorlog en Terpentijn*, de E. du Perronprijs voor *de Bekeerlinge*, en in 2019 de Constantijn Huygensprijs voor zijn hele oeuvre.

Van wie is de verbeelding?

In zijn lezing liet Hertmans zien hoe verhalen de kracht kunnen hebben om ons begrip van de Ander te verruimen en te verdiepen. In rijke volzinnen beschreef hij

hoe in onze huidige wereld de vrijheid van denken en spreken niet alleen een erg fragiel goed is, maar ook een wapen waarmee de democratie zich tegen zichzelf kan keren. In het publieke debat beschouwen we de Ander vaker als tegenstrever dan als gesprekspartner. Terwijl we roepen dat de vrijheid een universeel goed is, ontzeggen we die in eenzelfde beweging aan wie met ons van mening of cultuur verschilt. Daarbij zijn we ons zelden bewust van het verholde wereldbeeld dat we allemaal met ons meedragen en dat zich tussen onze woorden dringt. Ons recht op een assertieve mening lijkt het zicht te ontnemen op de beperktheid van onze blik.

Hertmans voerde het publiek langs onder meer Dantes *Divina Commedia*, de middeleeuwse ridderroman *Lancelot and Guinevere*, de verhalen van *Duizend-en-een-nacht* en via Rilke naar het werk van James Baldwin en Teju Cole, alsook zijn eigen werk. Zo toont hij dat verbeelding in het teken staat van de ontmoeting met de 'Ander' - de vreemdeling, de goden of het lot. Hij is ervan overtuigd dat literatuur ons kan helpen om de schermen tussen ik en de Ander weg te nemen en zo te voorkomen dat samenlevingen verkrumelen.

Het coreferaat werd dit jaar verzorgd door schrijver, performer en documentairemaker Emma Lesuis.

In 2019 maakte zij de documentaire performance 'Aardappelbloed'. In deze combinatie van theater en film ging ze op zoek naar de wortels van haar bet-, betovergrootmoeder Zaire in Suriname en naar haar eigen positie in de discussie over identiteit en kolonialisme.

Emma Lesuis werkt aan verschillende nieuwe documentaire projecten, waaronder voor omroep Human en voor het Comité 4 en 5 Mei.

In haar referaat gebruikte Lesuis haar verbeelding om in de levens van verre onbekenden te duiken, maar ook om de grenzen van de literatuur en kunst op te rekken. Pratend, zingend, zwijgend en in samenspel met indrukwekkende filmbeelden nam Lesuis het publiek mee op een zeer originele reis op zoek naar de vraag: van wie is de verbeelding?

Tussen de twee lezingen vond een muzikaal intermezzo plaats, verzorgd door Dimitris Karkoulis op piano en Stavros Kaltampanos op contrabas, beide student aan het Prins Claus Conservatorium.

De livestream was te volgen via de site www.vanderleeuwlezing.nl, waar nu ook de registratie te bekijken is. Een verkorte versie van Hertmans lezing verscheen op 23 november in de Volkskrant.

Na afloop van de lezing werd door de Volkskrant een gezamenlijk diner aangeboden aan de sprekers, het bestuur en de Commissie van Aanbeveling.

5 Financiën 2021

Ook in het tweede coronajaar lagen de totale kosten van de lezing beneden het gemiddeld normale niveau. Doordat de inkomsten wel op normaal niveau lagen kon - net als vorig jaar - een bedrag aan de financiële reserve van de Stichting worden toegevoegd.

De inkomstenkant biedt het beeld van een gewoon jaar. Hoewel boekhandel van der Velde geen gelegenheid had om na afloop van de lezing boeken te verkopen, heeft deze toch zijn vaste jaarlijkse bijdrage betaald. Verder droegen 60 donateurs ruim € 2000,- aan inkomsten bij.

Aan **de uitgavenkant** werden minder kosten gemaakt dan in een gewoon jaar. Doordat de pauze moest vervallen en er minder stoelen in de kerk geplaatst konden worden vielen de kosten mee. Omdat spreker en coreferent in het Nederlands spraken waren er ook geen kosten voor vertaling en ondertiteling.

De inkomsten bedroegen in 2021 € 34.540,-

De uitgaven bedroegen dit jaar € 28.660,-

Door deze uitkomsten is dit jaar een batig saldo van € 5.900,- geboekt, dat aan de reserve is toegevoegd. Deze reserve bedraagt nu € 34.500,-.

De inkomsten en uitgaven over 2021 laten nader gespecificeerd het volgende beeld zien (bedragen in euro's):

Inkomsten

- Gemeente Groningen	5.000,-
- Provincie Groningen	5.000,-
- Rijksuniversiteit Groningen	5.000,-
- De Volkskrant	5.000,-
- Hanzehogeschool	5.000,-
- UMCG	5.000,-
- Van der Velde	2.500,-
- Donateurs	2.040,-
Totaal inkomsten	34.540,-

Uitgaven

- Kosten sprekers	9.520,-
- Kosten kerk	2.300,-
- Organisatiekosten	6.420,-
- Geluid	6.950,-
- Bestuurskosten	2.520,-
- Publiciteit en drukkosten	460,-
- Overig (bank, verzekering)	490,-
Totaal uitgaven	28.660,-

De resultatenrekening is namens het bestuur gecontroleerd en akkoord bevonden door een kascommissie, ingesteld in januari 2020. In deze commissie hadden Jennifer O'Connell en Hans Schrikkema zitting.

Overeenkomstig de statuten werd penningmeester Chris Vogelzang gedechargeerd.

6 *Beleid*

Begin 2021 heeft het stichtingsbestuur een aparte vergadering belegd om het beleid van de afgelopen jaren te evalueren. Daar stelden wij vast dat het belangrijkste doel van de lezing is om het publiek aan het denken te zetten rond een relevant thema, dat op een originele en prikkelende manier wordt behandeld door een bevlogen spreker. Het beleid van de komende jaren zal dan ook hierop gericht zijn.

a. Publiek

Het bestuur schat dat het publiek van de Van der Leeuw-lezing voor ongeveer de helft uit Groningen en omgeving komt en voor ongeveer de helft uit de rest van het land, wat als een goede verdeling wordt beschouwd. Wel zou het bestuur graag naast de veelal jarenlang trouwe bezoekers, ook wat meer jongere bezoekers (20-40 jaar) willen verwelkomen. De keuze voor het onderwerp en de spreker zijn bepalende factoren daarvoor; het bestuur wil de komende tijd onderzoeken welke sprekers geschikt zouden zijn om een wat breder publiek te trekken – zonder overigens te ambiëren een programma te ontwikkelen dat uitsluitend een jonger publiek aantrekt.

b. Opzet

De opzet van de lezing is ook geëvalueerd, waarbij onder meer de vraag werd besproken of een gesprek tussen spreker en co-referent van toegevoegde waarde zou kunnen zijn. De akoestiek in de Martinikerk is echter niet bijzonder geschikt voor een gesprek. Ook zou het programma door deze toevoeging al snel te lang worden. Het bestuur concludeert dat de huidige opzet met een spreker en een co-referent behouden blijft.

c. Subsidiënten

Het bestuur gaat ervan uit dat de provincie Groningen, de gemeente Groningen, de Rijksuniversiteit Groningen, de Stichting Martinikerk Groningen, de Volkskrant, de Hanzehogeschool Groningen en het Universitair Medisch Centrum Groningen hun financiële steun aan de stichting Van der Leeuw-lezing ook in 2022 voortzetten.

Het bestuur is verheugd dat ook de samenwerking met boekhandel Van der Velde wordt voortgezet.

Ook dit jaar konden we rekenen op de loyaliteit van onze donateurs: ruim 60 mensen doneerden dit jaar aan de stichting. Wij vertrouwen erop dat we in 2022 eveneens aanvullende inkomsten uit donaties tegemoet kunnen zien.

De samenwerking met Studium Generale op het gebied van publiciteit en het beheer van de website, die al sinds 2005 zeer goed verloopt, wordt eveneens voortgezet.

Het diner na afloop van de lezing wordt volgens traditie telkens door één van de deelnemende instellingen aangeboden. De laatste jaren waren dat achtereenvolgens: de Hanzehogeschool Groningen (2012), de Volkskrant (2013), de provincie Groningen (2014), de gemeente Groningen (2015), de Rijksuniversiteit Groningen (2016), het UMCG (2017), boekhandel Van der Velde (2018) en de Hanzehogeschool (2019). In 2020 zou de Volkskrant het diner aanbieden, maar vanwege covid-19 kon dit helaas niet plaatsvinden. Daarom werd dit jaar het diner alsnog door de Volkskrant aangeboden.

d. Publicatie

De beslissing om de tekst van de Van der Leeuw-lezing (gedeeltelijk) te publiceren in de Volkskrant op de dag na de lezing is aan de hoofdredactie van de Volkskrant. Hoofdredactie en bestuur zijn met elkaar van mening dat het in beginsel tot zo'n publicatie komt, maar niet vanzelfsprekend is. Zo kan de hoofdredactie niet tot publicatie overgaan als overwegingen van praktische aard dit belemmeren of de tekst zich niet tot voldoende inkorting leent. De lezing en co-referaat kunnen dan alsnog gepubliceerd worden op de website van de Volkskrant.

In 2021 kon de Van der Leeuw-lezing dankzij gelukkige timing toch doorgang vinden, zij het op wat kleinere schaal. Het bestuur hoopt van harte dat de lezing in 2022 weer in volle omvang kan plaatsvinden.